halve, dat elk volk er een hoofdgod op na hield en aan dezen god zijn hoogste vereering wijdde, maar boven en behalve aan dezen hoofdgod nog aan tal van bijgoden zijn offerande opdroeg, en dat hij alle deze goden 't zij voor den handel, 't zij voor de kunst, 't zij voor den krijg vereerde. Nu werd in naam aan Israël dezelfde tweeslachtigheid in zake de Goddelijke vereering opgedrongen. Men nam aan en gaf toe, dat ook Israël een hoofd-God had, en die hoofd-God was dan Jehova; maar naast dezen Jehova als hoofd-God, achtte men nu dat Israël ook zijn bij-Goden had. Een God voor den oorlog, een God voor den vrede, een God voor den landbouw een God voor, de visscherij, en voor wat niet al, en dat nu Israël in zooverre met de overige volken gelijkstond, vooreerst door de aanbidding van zijn hoofd-God, t.w. Jehova, doch dan met Moloch en andere afgoden als bij-goden er bij.

Tegen deze geheele voorstelling kwam nu Israël in zijn Tabernakel en in zijn Tempel op. Israël kantte zich tegen alle Veelgodendom aan. Het wist wel, dat de omliggende volken ook op hun wijze in Godsvereering overvloedig waren, doch dan steeds in dien zin, dat ze naar den roep hunner vaderen hun hoofdvereering op één bepaalden god saamtrokken, en aan dezen de hoofdoffe rande van het nationale leven opdroegen, maar dan toch altoos zoo, dat elk volk voor zijn verschillende bedrijven en hoofdplaatsen er nog andere goden bij op na hield, die, al naar het geviel, voor enkele groepen van inwoners niet alleen met den hoofdgod gelijk stonden, maar ter plaatse zelfs boven den hoofdgod vereerd werden. Waar nu deze volken met elkaar in nauwere aanraking kwamen, uitte zich over en weder de zucht om door hun goden invloed op elkanders vorsten en krijgsoversten uit te oefenen. Men drong er dan op aan, om op de goden van het volk, waarmee men in oorlog zou geraken, sterken invloed uit te oefenen, en zoo ontvingen dan de goden der bedreigde volken offerande en aanbidding van het volk dat hen aanviel.

Gevolg hiervan was, dat men onder de heidenen de Joden als godsdienstig op hun wijs beschouwde, en zoo er op aandrong om hen voor Jehova te doen bukken; doch dan ook omgekeerd om aan de afgoden dezer volken eere te bewijzen. Men noemde ze dan geen afgoden, doch gewoon-weg *goden*, en zoo ontstond vanzelf de indruk, alsof alle goden en godinnen op de vereering en aanbidding van schier alle volken rekenen konden, en dat het veel-godendom, met bepaalde voorkeur voor één hoofdgod, wet en regel onder alle volken van Azië zou zijn. Die andere volken konden het zich dan ook niet anders voorstellen, of ook Israël nam van hecler harte aan dit Veelgodendom deel. Ook Israel, zoo stelde men 't zich voor, had één hoofdgod en die hoofdgod was dan Jehovah, doch behalve Jehovah, genoten ook tal van andere goden de godsdienstige vereering van het Israelitische volk. En juist hiertegen nu komt Jacob, in wat bij zijn volk op 't harte bond, met heiligen ernst in verzet, en roept 't daarom uit: »De God Israels is God!« Israel heeft niet maar een eigen God, maar de God van Israel is de eenige waarachtige God, die metterdaad God is. Wie behalve Jehovah goddelijke vereering ontvangt, ontvangt die goddelijke vereering ten eenenmale valschelijk. Immers alleen en eenigiijk is de God van Israel waarachtiglijk God. De god van Babylon, de god van Assyrië, de god van Perzië, ze mogen goden heeten, doch ze zijn het niet, en alleen bij Israël gaat de heilige regel door, dat de God van Israel metterdaad en in der waarheid God is.

Scherp doorgevoerd was echter deze tegenstelling ook in het Israelitisch spraakgebruik nog niet. Het Veelgodendom leidt er vanzelf toe, dat men aanvankelijk ook in de goden, waarvoor de naburige volken zich buigen, op hun manier wezens van aanbidding eert. Men weet dan en spreekt het uit, dat deze voorwerpen der aanbidding van andere volken geen goden zijn waarvoor men zelf zou nederknielen, aan wie men zelf zijn offerande zou opdragen, en die men zelf als voorwerpen der aanbidding zou begroeten. Maar, al meed men de eigenlijke offerande of aanbidding, men zag dan toch als voor oogen, hoe de Heidenen in hun tempels en op hun rijk versierde altaren aan deze vele goden eer bewezen, en hoe ze dit van harte en vaak met oprechte toewijding deden. Zoo zag men voor oogen, hoe in zulk een tempeldienst niet af werd gegaan op een verzinning, maar dat met toewijding de offers werden gebracht, en dat deze heidensche volken zich hieraan overgaven met soortgelijke toewijding als waarmee Israel in den Tabernakel nederknielde. Men kon onder geen andere gewaarwording geraken, dan dat hetgeen deze Heidenen in hun prachttempels deden, wel een vergissing was, maar toch uitging van soortgelijken drang, als waarmede Israel in zijn Tempel te Jerusalem zijn gebeden opdroeg. Hieruit nu is het te verklaren, dat beide, èn wat Israel op Sion deed, èn wat de Babyloniërs hun afgoden als eere bewezen, beide van één soort was, beide uitging van 'tzelfde beginsel, en in zijn verschil niet anders te verklaren was, dan uit de neiging die allerwegen opkwam, om het Monotheïsme, dat met Noach opnieuw de wereld inging, alzijdig in te kleeden. Denk aan den Mariadienst!

Vergis u dus nimmer door u in te beelden, dat het Heidensche Veelgodendom een puur verzonnen spel was. Geheel het Heidendom was niet anders dan een vervalsching en ontaarding van de aanbidding, die van Noach uit de wereld inging, en hieruit alleen laat het zich dan ook verklaren, dat zich in het Oude Testament gedurig verschijnselen voordoen, die u doen zien hoe het Monotheïsme van Noach eerst allengs en als van zelf in het veelgodendom ontaard is, en hoe daarna eerst in Israel het volk optrad, dat de hooge roeping ontving, om onder terugdringing van die religievervalsching, de aanbidding van den eenigen waren God eerst in Israel te doen gelukken, en straks uit Israel de wereld te doen indringen. Hiervoor nu was het eerste eisch, dat Israel zich steeds meer van de aloude aanbidding, die in Polytheïsme verliep, zou losmaken, om alzus den eenig waarachtigen God tot uitsluitend voorwerp van aanbidding te doen worden. Dit was dan ook met Abraham in Israel doorgedrongen. Van uit Abraham had dit Monotheïsme zich in Jacob voortgeplant, en zoo was het reeds in Jacobs dagen tot de klare, heldere tegenstelling gekomen, dat Jehova niet alleen de hoogste God, maar het *eenige* voorwerp van aanbidding voor *alle* volken moest worden. En dit nu is het wat Jacob hier zoo kernachtig en in zoo aangrijpende taal uitspreekt. Alleen Israel knielt slechts voor één God, en die God voor wien Israel nederknielt, die is de waarachtige en de alleen te aanbidden God.

Dr. A. K.

Amsterdam, 3 Juni 1920.

Tegen den voorgeslagen weg om onze Belijdenisschriften zelf onveranderd te laten, maar daaraan een nadere verklaring toe te voegen, die gericht is tegen de dwalingen van onzen tijd of op enkele punten een aanvulling geeft van hetgeen in onze Belijdenis ontbreekt, hebben we dus geen bezwaar. Er zijn metterdaad practische gronden, die voor dit voorstel pleiten. Het voorbeeld der Dordtsche Synode toont, hoe de Kerk ook op deze wijze haar dogmatische roeping vervullen kan. En Dr. A. Kuyper heeft, toen de revisie der symbolen bij de Kerken in Noord-Amerika aan de orde kwam, in zijn Calvinisme en Revisie dit als den meest gewenschten vorm aangeprezen, ook al achtte hij destijds, dat het oogenblik voor onze Nederlandsche Kerken om tot zulk een aanvulling over te gaan, nog niet was gekomen. Het is echter wel gebleken uit de artikelen, die later van dezelfde hand in de *Standaard* verschenen zijn, dat hij wat de opportuniteit van zulk een aanvulling betrof, van gevoelen veranderd was. Want in deze artikelen werd juist als plicht en roeping aan onze Kerken voorgehouden om de Confessie uit te breiden met het oog op de vraagstukken, die in onzen tijd zijn opgekomen.

Ongetwijfeld zal het wenschelijk zijn, dat de Synode, wanneer zij dezen arbeid ter hand neemt, daarbij niet alleen handelt, maar ook het oordeel inwint van de andere Gereformeerde Kerken, voorzoover deze nog de aloude Gereformeerde belijdenis handhaven. In een zoo ernstig en gewichtig vraagstuk behooren onze Kerken niet alleen te handelen, maar dient de band, die alle Gereformeerde Kerken saambindt, uit te komen. Niet alleen de Synode van Dordt heeft aldus gehandeld, toen de nadere verklaring in zake de predestinatie tegenover de Remonstranten moest worden vastgesteld en daarbij de hulp ingeroepen van theologen uit de verschillende Kerken in Europa, maar ook op de Synode te Westminster, heeft men, gelijk Dr. A. Kuyper het uitdrukte, de onmogelijkheid gevoeld om ten finale voort te procedeeren zonder dat het oordeel der buitenlandsche Kerken gehoord was. »Men mocht zich, geeft Dr. Kuyper als grond aan, niet van de Gereformeerde Kerk van Christus, die over heel de aarde verspreid was, afscheiden, en omgekeerd zou eerst de adhaesie van alle deze Kerken het zegel op het onderhomen werk drukken".

Dat een groot deel dezer Gereformeerde Kerken met het schreiendst ongeloof in eigen boezem te kampen hebben en in hunne Synodale organisaties meestal onbekwaam zijn om over de formuleering van de Waarheid Gods als orgaan van de stemme Christi te worden gehoord, gelijk de schrijver er aan toevoegt, is volkomen juist en geldt helaas ook thans nog, althans wat het vasteland van Europa aangaat. Noch in Frankrijk noch in Zwitserland noch in Duitschland is meer een Gereformeerde Kerk te vinden, die genoegzame waarborgen aanbiedt, om ook haar oordeel te vragen. Een gemeenschappelijk oordeel van alle Gereformeerde Kerken, zooals op den Synode van Dordt verkregen werd, is dan ook thans niet meer mogelijk. Maar hoe betreurenswaardig dit feit ook moge zijn, we hebben toch telkens op onze Synodes afgevaardigden gehad van Gereformeerde Kerken uit het buitenland, die de Gereformeerde belijdenis onverzwakt wenschten te handhaven. En met deze Kerken zou over dit vraagstuk in correspondentie kunnen worden getreden. Zelfs zou dit tot een versterking kunnen leiding van den band, die deze Gereformeerden met ons verbindt.

Een geopende deur.

De machtige omkeer in de staatkundige verhoudingen, die ten gevolge van den oorlog heeft plaats gevonden in de landen, die vroeger tot Oostenrijk-Hongarije behoorden, heeft ook voor het kerkelijk leven aldaar niet geringe beteekenis gehad.

Wat Hongarije betreft, weten onze lezers hoe daar, reeds voor den oorlog, in de aloude Gereformeerde Kerken het Calvinisme weer begon op te bloeien. Vooral echter door de hulp, die Nederland eerst in den vorm van een ambulance en daarna door de verzorging van de kinderen aan Hongarije bewees, is de band tusschen Nederland en Hongarije nog versterkt geworden. Er is een sympathie en warme genegenheid over en weer ontstaan, die ook voor de toekomst veel belooft. De leiders dezer Calvinistische beweging zoeken dan ook sterke aansluiting bij de Calvinisten in Nederland en willen niets liever dan een dankbaar gebruik maken van hetgeen het Calvinisme in ons vaderland èn door geschriften èn door de kerkelijke organisatie èn door de politieke actie als voorbeeld hun biedt.

Maar Hongarije is niet het eenige land in de vroegere Oostenrijksche monarchie waar nog Gereformeerde Kerken waren overgebleven. Hetzelfde is evenzeer het geval in Boheme en in Oostenrijk zelf.

In Boheme leefde onder druk en vervolging nog altoos voort de oude Hussietische Kerk, die steeds gemeenschap met de Gereformeerde Kerk heeft gezocht en zelfs een gezantschap zond naar Genève, om de overeenstemming des geloofs met Calvijn te betuigen. De belijdenis dezer Kerken draagt dan ook een beslist Gereformeerd karakter. In later tijd moge deze band met de Gereformeerde Kerk verslapt zijn, maar thans schijnt ook deze Kerk, nu Boheme een zelfstandige staat is geworden en deze Kerk zich ook vrijer ontwikkelen kan, weer de gemeenschap met de andere Gereformeerde Kerken te zoeken. Een afgevaardigde dezer Kerk bezocht dezer dagen ons vaderland en drukte zeer bepaald den wensch uit, dat onze Kerken met deze Kerk in nadere correspondentie zouden treden.

En ook in Oostenrijk zelf, al is de reformatorische beweging hier wel 't meest onderdrukt geworden, werd toch nog altoos een overblijfsel der Gereformeerde Kerken gevonden. Deze Gereformeerde Kerk in Oostenrijk loopt echter door de verdeeling van het vroegere grondgebied groot gevaar; het reeds zoo kleine getal van de tot haar behoorende gemeenten werd daardoor nog meer gesmaldeeld. Van een nauwere aansluiting van dit overblijfsel bij de Gereformeerde Kerk in Boheme schijnt wegens de nationale onbeperktheid tusschen de Czechen en Duitschland geen sprake te wezen. Zal ook deze Kerk in den strijd niet ondergaan, dan moet haar hulp geboden worden. En ook hier is het oog op Nederland geslagen, omdat men weet, dat de Gereformeerde Kerk in ons land nog het krachtigst voortleeft en het trouwst is aan de Belijdenis.

Zoo is er dan metterdaad een geopende deur voor onze Kerken geschonken. Ze kunnen aan deze Kerken niet alleen materieelen steun bieden, maar ook invloed op deze Kerken uitoefenen, om het Gereformeerde element te versterken.

In hoeverre onze Generale Synode reeds thans er toe zal kunnen overgaan met deze Kerken in nadere correspondentie te treden in een vraagstuk, dat aan de prudentie der Synode moet worden overgelaten.

Maar de deputaten van de buitenlandsche Kerken zullen wel doen met op deze beweging acht te geven, en reeds nu zoodanige informatie in te winnen, dat de weg gebaand wordt voor de Synode om over dit vraagstuk een oordeel te vellen.

Inaugureele oratie van Prof. Dr. G. Ch. Aalders.

De nieuw benoemde hoogleeraar aan de Vrije Universiteit, Dr. G. Ch. Aalders, wien het onderwijs in de Oud-Testamentische vakken en de Ambtelijke vakken is opgedragen, heeft j.l. Vrijdag 28 Mei zijn ambt aanvaard met het uitspreken eener inaugureele oratie. Zooals te verwachten was, heeft hij 't onderwerp dezer oratie ontleend aan die vakken, die hem 't naast aan 't hart liggen en waarop hij dusver 't meest zich bewogen had, nl. de Oud-Testamentische vakken. Onder den titel: *Tijkentering in de Oud-Testamentische wetenschap* gaf hij een overzicht van de eigenaardige kentering van gevoelens, die ten opzichte van het Oude Testament thans bij de meest bekende beoefenaren dezer wetenschap zich voordoet.

Van deze rede, die met bekwamen spoed bij den uitgever J. H. Kok het licht zag, geven we den korten inhoud uit het persverslag hier weer:

In de werkzaamheden der geestelijke factoren in het leven der menschheid is een soortgelijk verschijnsel op te merken als in het wassen en vallen van het water bij vloed en ebbe. Dit geldt ook van de wetenschap. En op het engere gebied van de Oud-Testamentische wetenschap doet zich dat verschijnsel thans juist in bizondere mate gevoelen; we staan voor eene kentering van het tij.

Er is in die wetenschap eene toonaangevende richting, welke in haren aanvang teruggaat tot ongeveer het midden der 18e eeuw, en na eene ontwikkeling, die een bestendigen zegetocht geleek, tot een ware alleenheerschappij gekomen was. Deze richting wordt veelal gekarakteriseerd als de „kritische", al of niet in verbinding met „litterarisch" of „historisch" maar waarbij toch het „krittsche" den hoofdnadruk heeft. Dit geschiedt met betrekkelijk recht, — indien men namelijk maar niet iedere andere richting voor kritiekloos houdt, — aangezien in deze richting de kritiek een heerschende plaats inneemt. Immers zij kenmerkt zich zoowel door een uitermate negativistisch standpunt tegenover alle traditie, als door eene neiging tot speculatieve constructie, waarbij ruimschoots van vernuftige combinatie en fantasie wordt gebruik gemaakt.

Doch nu doet zich in de laatste jaren het verschijnsel voor, dat bij een aantal geleerden, die methodisch en principieel niet à priori tegenover deze richting staan, gelijktijdig op tal van punten eene gewijzigde beschouwing naar voren treedt, die weder meer nadert tot de traditie en afwijkt van de ontworpen speculatieve constructie der heerschende school. Dit verschijnsel mag gequalificeerd worden als een kentering van het tij.

Dit kan nader worden aangetoond ten aanzien van drie groepen van vraagstukken waarin de problemen des O. T. te onderscheiden zijn: die welke betrekking hebben op den religieuzen inhoud, op de historische gegevens en op het litterarisch ontstaan van het O. T. Uit elk van die drie groepen worden daartoe een aantal voorbeelden gegeven.

Wat den religieuzen inhoud des O. T. betreft, heeft de toonaangevende richting in plaats van de Schriftuurlijke voorstelling geschoven het beeld eener ontwikkeling van Israels godsdienst uit den primitieven vorm van animisme of geestengeloof tot het ethische monotheïsme der profeten. Nieuwer onderzoek heeft echter geleerd, dat de leer der revolutie op het verschijnsel der religie in het algemeen niet van toepassing is, en dat de hoogte der cultuur rondom Israel bij den aanvang zijner volkshistorie het aannemen van primitieve religieuze voorstellingen uitsluit. Daarom wordt de religieuze beteekenis van Mozes weer veel hooger aangeslagen, zelfs een deel van de Pentateuchale wetgeving (met name Dekaloog en Verbondsboek) weder aan hem toegekend, en geen wezensverschil tusschen de religie van Mozes en de profeten meer aangenomen. De periode der Richteren wordt weer beschouwd als een tijdperk van verval, waaruit de profeten Israël tot de oude paden terugroepen. Door een enkele als Eerdmans wordt zelfs rondweg de kritische omkeering der volgorde van wet en profeten verworpen en de aloude volgorde in eere hersteld.

De profeten zelf konden over het algemeen den toets van de kritiek der toonaangevende richting beter doorstaan. Alleen werd hun zelfgetuigenis dat zij het woord Gods spraken, in twijfel getrokken en hun de gave der voorzegging ontzegd. Doch ook hierin is verandering gekomen: men stemt toe, dat de profeten bizondere ervaringen hadden die hen tot hun zelfgetuigenis brachten en tracht dit psychologisch te verstaan; en men erkent hun vermogen om zekere toekomende gebeurtenissen vooruit te zien.

Ook de religieuze inhoud van de Psalmen stond volgens de heerschende richting te hoog voor de religieuze ontwikkeling van Israël in den tijd waarin ze heeten te zijn ontstaan. Alle Psalmen werden geplaatst ná de Babylonische ballingschap, zeer vele eerst in den Makkabeeschen tijd. Doch thans wordt weer een groot aantal Psalmen geplaatst vóór de ballingschap, zelfs worden er weer aan David toegekend; en bij sommigen wordt het nu weer ernstig betwijfeld of er wel Psalmen in zoo laten tijd als die der Makkabeeën te stellen zijn.

Op het terrein der historie had de toonaangevende richting alles wat omtrent de aartsvaders en de geschiedenis van Jozef wordt medegedeeld, voor ongeloofwaardig verklaard. De historie begon eigenlijk eerst bij den tocht van alle of eenige stammen Israëls naar Egypte, waar de verdrukking en de verlossing door Mozes in hoofdzaak dan nog wel voor waarheid werden aanvaard. Maar thans neigt men er meer en meer toe om ook de geschiedkundige realiteit der aartsvaders te erkennen, en ook het optreden van Jozef in Egypte voor geloofwaardig te houden, wijl het milieu getrouw naar de werkelijkheid geteekend blijkt.

Ook in de latere historie vallen ettelijke feiten te vermelden die door de kritiek gevonnist waren, doch nu weder in eere worden hersteld, zooals bijvoorbeeld de gevangenneming, bekeering en vrijlating van Manasse, de geschiedenis van Esther en de prediking van Jona in Ninive.

Eindelijk onder de vraagstukken die betrekking hebben op het litterarisch ontstaan van het O. T., vraagt allereerst de aandacht de wording van de pentateuch. Deze zou n.l. zijn samengesteld uit een viertal bronnen, die vooral door het gebruik van verschillende namen voor het Goddelijk wezen van elkander te onderscheiden waren. Doch deze vier bronnen-theorie heeft zeer ernstige bestrijding ondervonden, met name wijl het gebruik der Godsnamen tekstkritisch onzeker was, terwijl Eerdmans leert, dat de bronnensplitsing de eenheid van den tekst breekt, en aan den ouderdom daarvan geen recht laat wedervaren. Gevolg hiervan is, dat in de kringen der Oud-Testamentici het Pentateuch-probleem, dat men opgelost waande, weder opnieuw een vraagstuk geworden is. Ten opzichte van andere boeken en gedeelten van boeken des O. T. openbaart zich eveneens eene strooming om de echtheid en oudheid te erkennen. Zeer eigenaardig komt dit uit in de behandeling van het boek Daniël, dat voorheen geheel en al als een voortbrengsel van den Makkabeeschen tijd werd beschouwd, maar waarin men thans in elk geval een veel oudere kern aanneemt, die door een enkele zelfs tot Daniël's eigen tijd wordt teruggeleid.

Uit deze voorbeelden is te zien dat het tij in de O. T. wetenschap kentert. Het belang van deze kentering voor onze Gereformeerde wetenschap is onmiskenbaar, ze behoeft niet te roepen als een eenzame vogel over de wijde vlakte. Maar het is dan ook de eisch van het oogenblik dat onze Gereformeerde wetenschap zich met kracht werpe op de bestudeering van de vraagstukken des O. T. Daarbij heeft zij natuurlijk haar eigen weg te gaan. En bizonder heeft dit hierin uit te komen dat zij, die ook het O. T. erkent als openbaring Gods, het begrip openbaring formeel en materieel in ernstige studie neemt. Formeel, om het begrip zelf zoo na mogelijk te bepalen, materieel, om eene geschiedenis der openbaring te leveren. Daartoe moet naar het devies der Vrije Universiteit, onze hulpe zijn in den naam des Heeren.

Hierop volgden de gebruikelijke toespraken.

Ongetwijfeld beantwoordt deze rede aan de hooge verwachting, die we van het optreden van Prof. Aalders hadden. In korten, maar daarom geenszins gedrongen vormt, deelt Dr. Aalders hier uit den rijken schat van zijn litteratuurkennis ons mede, hoe ten opzichte van de meest gewichtige problemen, die op het gebied der Oud-Testamentische wetenschap zich voordoen, in onzen tijd wordt gedacht. Na een periode, waarin bandelooze critiek hoogtij vierde, is men, zooals uit dit overzicht blijkt, tot meerdere bezonnenheid teruggekeerd, en al kan er daarom nog volstrekt geen sprake van zijn, zooals Dr. Aalders terecht waarschuwt, van een terugkeer tot het standpunt door de geloovigen tegenover het Oude Testament ingenomen, toch biedt de geheel andere dispositie der geesten wel hope, dat de studie onzer mannen niet meer uit de hoogte zal worden voorbijgegaan, en versterkt het ons in elk geval in onze eigen opvatting, dat de vroegere negativistische critiek op het Oude Testament uitgeoefend, op den duur voor de rechtbank der wetenschap geen stand kan houden. Een dergelijke oratie kan dan ook uitnemend dienst doen om degenen, die nog min of meer onder den indruk zijn van de vroegere critische beschouwingen, te doen zien, dat zelfs onder degenen, die aan het Goddelijk karakter van de Schrift niet gelooven, toch de historische waarde van het Oude Testament thans veel meer erkend wordt.

Dr. Aalders heeft echter volkomen terecht er op gewezen, dat ook in deze nieuwe geestesrichting, hoezeer ze ons schijnbaar in 't gevlij komt, gevaren schuilen, waarvoor we niet blind mogen zijn. En bovenal heeft hij getoond te beseffen, dat de Gereformeerde Theoloog, die aan deze studie zich wijdt, hier een eigen weg heeft te volgen en een eigen taak voor hem is weggelegd. In zooverre is deze oratie dan ook niet alleen uitnemend als apologetisch verweer, maar geeft ze ons ook een program van eigen studie, dat voor den arbeid van dezen hoogleeraar zeker veel belooft.

Geen gunst maar recht.

XXII.

Over de verdere maatregelen door Koning Willem I genomen ten opzichte van de kerkelijke goederen, kan hier gezwegen worden. Het is bekend genoeg, hoe de Koning, die als verlicht despoot, gelijk Prof. Goslinga hem terecht genoemd heeft, zonder daartoe grondwettelijk bevoegd te zijn, niet alleen door het Koninklijk Besluit van 1816 aan de Gereformeerde Kerken een organisatie oplegde, die geheel buiten de Kerken om was ontstaan en, zonder de Kerken daarin te kennen zelfs, haar werd opgedrongen, maar ook de organisatie van het Beheer ter hand nam in een reeks reglementen op de administratie der kerkelijke goederen en fondsen van 1819 tot 1823 verschenen, waarin bepaald werd, dat deze goederen en fondsen wel onder de plaatselijke administratie van de kerkvoogden bleven, maar onder toezicht gesteld werden van Provinciale Colleges, die feitelijk Staatscolleges waren. Zoo werd, gelijk Dr. Van Lonkhuizen terecht opmerkt, [1]) niet alleen door het recht van eigen bestuur der Gereformeerde Kerken, maar ook door 't recht van eigen beheer der kerkelijke goederen een streep gehaald. Intusschen is door het Koninklijk Besluit van 1866 deze rechtstreeksche tusschenkomst van de Regeering bij het beheer der goederen van de Hervormde Kerk opgeheven en werden in 1870 de elf reserves, die de Regeering nog gesteld had, ingetrokken. Het Algemeen College van Toezicht, dat in 1866 was ingesteld om de zaken te regelen, erkende, dat de goederen het eigendom waren der plaatselijke Kerken of gemeenten en liet aan deze de beslissing over, of zij vrij beheer wilden met eigen verantwoordelijkheid dan wel zich vrijwillig stellen wilden onder het nieuwe Algemeene College van Toezicht. Maar van hoeveel beteekenis dit alles ook moge wezen voor de rechtspositie van deze kerkelijke goederen en fondsen, voor ons onderwerp heeft dit geen belang, dan in zooverre als uit dit alles wel genoegzaam blijkt, dat de Regeering deze goederen wel degelijk erkend heeft het eigendom der plaatselijke Kerken te zijn. Uit het beginsel van de scheiding van Staat en Kerk is nooit afgeleid na 1809, dat de Regeering, die indertijd deze goederen, zooals men dat gewoonlijk aanneemt, bestemd had voor den eeredienst der Gereformeerde Kerken, nu de Hervormde Kerk had opgehouden Staatskerk te zijn, aan deze goederen een andere bestemming mocht geven. Al is, zoowel onder het bewind der Nationale Vergadering als onder de regeering van koning Lodewijk, wel de idee opgekomen, dat de Staat het recht had ook deze goederen te confisqueeren en de opbrengst óf in 's Lands kas te storten óf ten bate van alle Kerken te doen dienen, na de Restauratie onder Koning Willem I is van dit plan nimmer meer sprake geweest. Het recht van de plaatselijke Kerken op deze goederen is èn door de Regeering èn door de rechterlijke macht steeds erkend geworden. Al mag trots het arrest van den Hoogen Raad, dat ze goederen het eigendom der plaatselijke gemeenten zijn, de rechtschool waartoe Mr. van Apeldoorn behoort, meenen, dat deze goederen nog altoos als zelfstandige stichtingen zijn te beschouwen, toch zal zelfs Mr. van Apeldoorn wel niet meenen, dat de Regeering thans de bevoegdheid zou hebben naar willekeur over deze goederen te beschikken. Van belang is hetgeen met deze goederen na 1809 geschied is, alleen, omdat zoowel uit deze regeeringsmaatregelen als uit het arrest van den Hoogen Raad blijkt, dat deze goederen geacht werden na de Reformatie toe te behooren aan de plaatselijke gemeenten der Hervormde Kerk als haar eigendom, waaruit van zelf natuurlijk voortvloeit, dat dit evenzeer geldt van de kerkelijke goederen, die in de Geestelijke Kantoren waren saamgebracht en door Koning Lodewijk in de Amortisatiekas zijn gestort geworden. In den eigendomstoestand dezer goederen is door het overbrengen naar de Geestelijke Kantoren niets veranderd. Heeft èn de Regeering èn de Hooge Raad na 1809 steeds erkend, dat deze goederen het eigendom der plaatselijke Kerken waren, dan geldt ditzelfde ten opzichte van de goederen, die in de Geestelijke Kantoren zich bevonden en die door den Staat zijn geconfisqueerd geworden. Men kan niet eenerzijds volhouden, dat door deze confiscatie geen roof tegenover de Kerken is gepleegd en de Staat daarom ook niet tot schadevergoeding aan de Kerken is verplicht, en anderzijds aannemen, dat de plaatselijke gemeenten der Hervormde Kerk thans deze goederen, die onder haar beheer staan, als wettig eigendom zouden bezitten. Als de plaatselijke gemeenten geen rechtsaanspraak kunnen doen gelden op de in 1808 geconfisqueerde goederen, dan hebben zij ook geen rechtstitel op de kerkelijke goederen, die nu in haar bezit zijn. Het bezit van deze goederen zou dan alleen te danken zijn aan een gunst van den Staat, en de Staat zou volkomen bevoegd wezen deze goederen ook nu nog een andere bestemming te geven. Zij, die van geen rechtsaanspraken der Kerk op de thans uitgekeerde tractementen willen weten, mogen daarom wel toezien tot welke consequentie dit beginsel leidt. Het geeft niet alleen aan den Grondwetgever het recht om, wanneer hem dit goed dunkt, de bedoelde artikelen uit de Grondwet te verwijderen en alle uitbetaling der tractementen zonder schadevergoeding aan de Kerken te doen ophouden, maar het zou ook aan de Regeering het recht geven van deze kerkelijke goederen, door de plaatselijke gemeenten der Hervormde Kerk bezeten, zich meester te maken. Wat men niet krachtens een eigen rechtstitel, maar alleen krachtens het beschikkingsrecht der Overheid bezit, kan door ditzelfde beschikkingsrecht weer ontnomen worden.

Maar ook afgezien van de zeer gevaarlijke consequenties, die uit dit rechtsstandpunt zouden voortvloeien, meenen we, dat ook uit zuiver juridisch oogpunt het niet juist is, dat de thans in de Grondwet opgenomen bepaling (Art. alinea a) niet anders is geweest dan een gunstige beschikking van de Overheid, maar die op geen historische rechten van de Kerk rust en daarom door den Grondwetgever met hetzelfde recht weer kan te niet gedaan worden als deze bepaling door hem in de

organisatie van het een reeks reglemen- ler kerkelijke goede- 19 tot 1823 verschei- , dat deze goederen de plaatselijke ad- rkvoogden bleven, esteld werden van ie feitelijk Staats- rd, gelijk Dr. Van nerkt, [3]) niet alleen eigen bestuur der maar ook door 't er der kerkelijke naald. Intusschen is luit van 1866 deze enkomst van de r der goederen van geheven en werden , die de Regeering okken. Het Alge- esicht, dat in 1866 zaken te regelen, eren het eigendom Kerken of gemeen- de beslissing over, den met eigen ver- wel zich vrijwillig nieuwe Algemeene Maar van hoeveel moge wezen voor leze kerkelijke goe- oor ons onderwerp fan in zooverre als zaam blijkt, dat de en wel degelijk er- dom der plaatse- it het beginsel van t en Kerk is nooit de Regeering, die n, zooals men dat bestemd had voor formeerde Kerken, k had opgehouden an deze goederen g mocht geven. et bewind der Na- onder de regeering wel de idee opge- het recht had ook queeren en de op- as te storten óf ten te doen dienen, na Koning Willem I is eer sprake geweest. tselijke Kerken op door de Regee- echterlijke macht n. Al mag trots oogen Raad, dat mdom der plaatse- rechtschool waar- behoort, meenen, altoos als zelfstan- beschouwen, toch oorn wel niet mee- thans de bevoegd- willekeur over deze , Van belang is deren na 1809 ge- at zoowel uit deze s uit het arrest van t, dat deze goede- de Reformatie toe tselijke gemeenten ls haar eigendom, lijk voortvloeit, dat le kerkelijke goede- e Kantoren waren Koning Lodewijk n gestort geworden. nd dezer goederen naar de Geestelijke lerd. Heeft èn de e Raad na 1809 goederen het eigen- Kerken waren, dan te van de goederen, oren zich bevonden tijn geconfisqueerd let eenerzijds vol- confiscatie geen ten is gepleegd en t tot schadevergoe- verplicht, en ander- laatselijke gemeen- thans deze goede- er staan, als wettig n. Als de plaatse- chtsaanspraak kun- in 1808 geconfis- hebben zij ook erkelijke goederen, ijn. Het bezit van alleen te danken den Staat, en de voegd wezen deze en andere bestem- van geen rechts- op de thans uit- illen weten, mogen welke consequentie eeft niet alleen aan recht om, wanneer bedoelde artikelen rwijderen en alle ten zonder schade- ken te doen op- aan de Regeering erkelijke goederen, neenten der Her- zich meester te achtens een eigen krachtens het be- rheid bezit, kan gsrecht weer ont-

n de zeer gevaar- t dit rechtsstand- , meenen we, dat oogpunt het niet in de Grondwet rt. alinea a) niet een gunstige be- eid, maar die op van de Kerk rust ndwetgever met te niet gedaan door hem in de

Grondwet is geplaatst. Dat dit de thans schier algemeen heerschende opvatting is onder de juristen en Mr. Van Apeldoorn in zooverre zeer sterk staat, is volkomen juist. Prof. Buys heeft in zijn magistraal werk over de Grondwet een heele reeks van schrijvers over dit onderwerp aangehaald, die dit gevoelen verdedigen [2]) en hij zelf neemt evenzeer zoo beslist mogelijk dit standpunt in. En ook de schrijvers na hem stellen zich op het elfde standpunt, maar zij doen dit omdat zij uitgaan van de gedachte, dat van een *recht* der Hervormde Kerk (noch als geheel, noch wat haar plaatselijke gemeenten betreft) op de goederen, die door de geestelijke kantoren beheerd worden, sprake kon wezen. Ze meenen daarom, dat Art. 168 der Grondwet, wel verre van een burgerrechtelijke verbintenis te bevestigen of te erkennen, slechts de gedragslijn aangeeft door Regeering en Volksvertegenwoordiging ten opzichte van de Kerkgenootschappen te volgen [3]) Of gelijk Prof. Buys het scherp uitdrukt: De Grondwet bepaalde dit, niet omdat zij aan de Kerken een recht toeschrijft, maar omdat de Grondwetgever alle verdere schikkingen zich zelf voorbehoudt. Tegenover zijne bevoegdheid kan de Kerk geen enkel recht stellen. Alle aanspraken der Kerk berusten op de Grondwet en vervallen daarmede. [4])

Intusschen, al is dit het gevoelen van de meeste juristen, toch kan men niet zeggen, dat dit gevoelen, dat naar onze overtuiging op een onjuiste praemisse steunt, daarom het gevoelen is van de Regeering zelve of van het hoogste college der rechterlijke macht.

In het belangrijke arrest van den Hoogen Raad van 5 Mei 1848, waarin uitspraak werd gedaan over de dagvaarding van den Staat door den Waalschen Kerkeraad van Amsterdam, om de vacaturepenningen uit te betalen, was wel door den Staat beweerd, dat uit art. 192 G. W. (nu Art. 168) geen obligo zou zijn geboren, maar dat dit artikel alleen zou geschreven zijn tot geruststelling van de Kerkgenootschappen en als een voorschrift voor de Regeering en de wetgevende macht, zoodat daaruit geen rechtsactie zou kunnen voortvloeien voor de gemeente, werd dit standpunt door den Hoogen Raad principieel verworpen. De Hooge Raad verklaarde nl. dat als Art. 192 (168) aldus zou moeten beschouwd worden, de bepaling inderdaad niets zou beteekenen, ook niet als voorschrift voor de regeering en wetgeving, daar dan het lot der belanghebbenden in die gezindheden, welke bij het emaneeren der Grondwet en vroeger *van hunne fondsen zijn beroofd* en die bij vroegere Grondwet bereids als nationaal hebben zien verklaren, ten eenenmale van den bij de Grondwet verbonden Staat zouden zijn afhankelijk gesteld en dat alzoo bij dit artikel een zeer ijdele en niets beteekenende zoogenaamde algemeene geruststelling zou zijn gegeven, zonder ander gevolg dan dat, wat de Regeering daaraan in elk geval zou willen geven, hetgeen ten eenenmale zou strijden met de uitgedrukte woorden, dat de tractementen, pensioenen en andere inkomsten van welken aard thans genoten door de gezindheden, of derzelver leeraars, aan die gezindheden werden verzekerd, terwijl dergelijke uitlegging tevens zou strijden met den aard en het doel der toezegging in verband met het bepaalde bij de tweede sinsnede van dit artikel omtrent het facultatieve van dergelijke toekenning aan leeraars, die tot daartoe geen tractement hebben genoten.

Ook de bewering, die door den pleiter voor den Staat was aangevoerd, dat dergelijke verzekering en toezegging gelijk zoude staan met een belofte van staatkundige instellingen bij de wet of anderzins te regelen en welker instelling alsdan evenzeer in rechten zou kunnen worden gevorderd, verwierp de Hooge Raad op grond, dat in die gevallen zeer zeker geen twistgeding zou kunnen rijzen over eigendom of daaruit voortspruitende rechten of over schuldvordering of burgerlijke rechten, waarvan de kennisneming bij Art. 163 G. W. bij uitsluiting van de rechterlijke macht is opgedragen, maar dat veeleer het onderwerpelijke geval gelijk staat met dat der artt. 29, 31, 34 en 36 G. W. omtrent het toegezegd inkomen aan de Kroon als houdende gecontracteerde schuld en alzoo gevende schuldvordering volgens art. 163.

Al heeft de Hooge Raad in dit arrest alleen uitspraak gedaan over de bedoeling van Art. 168 der Grondwet en over de rechten, die daaruit voortvloeiden voor de »gezindheden", maar niet over de vraag, die hier ook niet aan de orde was, óf de Staat bevoegd was Artikel 168 te wijzigen en of dit Artikel rustte op historische rechten der Kerken, toch blijkt uit de overwegingen, waarop dit vonnis rustte, wel degelijk, dat de Hooge Raad erkende 1o. dat de gezindheden vroeger van *hunne fondsen* waren beroofd, toen deze „nationaal" waren verklaard en 2o. dat de verbintenis thans tegenover deze beroofde gezindheden aangegaan, ijdel en nietszeggend zou wezen, wanneer de Regeering daarvan in elk afzonderlijk geval kon afwijken. De Hooge Raad heeft daarmede zijdelings uitgesproken, dat er een verband bestond tusschen deze berooving der Kerken van hare fondsen en de bepaling in Art. 168 der Grondwet. Het was niet maar een voorschrift aan de Regeering en de wetgeving, maar het was een belofte, die als 't ware door den Grondwetgever was afgelegd en waaraan de Regeering was gebonden.

En dat de Regeering zelve ook dit standpunt heeft ingenomen, blijkt wel uit hetgeen zij verklaarde bij de Grondwetsherziening van 1887. De Regeering verklaarde toen, dat ten aanzien van de uitkeeringen in de eerste alinea van Art. 168 G.W., men tot op zekere hoogte kan spreken van verkregen rechten en dat ten opzichte van dit onder alinea 2 vallende een beroep mocht worden gedaan op billijkheid.

Trouwens, Jhr. Beelaarts van Blokland, die bij deze Grondwetsherziening een voorstel indiende, om de verleende subsidie in een kapitaal om te zetten, dat aan de Kerk zou worden uitgekeerd, erkende evenzeer het recht van de Kerken. »De Kerken, schreef hij, hebben historische rechten en aanspraken. De Grondwet heeft eenmaal tengevolge van de vroegere verhouding tusschen Kerk en Staat en *na het tot zich nemen van kerkelijke goederen* een plechtigen waarborg aan bepaalde godsdienstige gezindheden gegeven. Wil de Staat de tegenwoordige geldelijke betrekking doen ophouden, dan heeft hij uit eerbied *van het historisch recht* te handelen op onbekrompen wijze, zóó dat zelfs de schijn van spoliatie wordt vermeden".

[1]) Dr. VAN LONKHUYZEN, *Radicale financieele scheiding van Kerk en Staat* blz. 38.
[2]) BUYS, *De Grondwet*, Dl. II, blz. 525 en v.v.
[3]) Mr. JHR. A. RENGERS in een verhandeling over den aard der financieele betrekkingen tusschen Staat en Kerkgenootschappen in het Tijdschrift voor Nederlandsch Recht I, p. 211 en v.v.
[4]) t. a. p. blz. 535 en v.v.

Dr. H. H. K.

Kootwijks Scholen

In hartelijken dank ontvangen van den Heer A. Groeneweg, Terbregge-Hilgersberg. Van N N. van Kootwijks scholen f 2,50 en van Kootwijks Kerk en Pastorie f 2,50.

Waar nog zooveel geld voor Kootwijks pastorie ontbreekt, hoop ik velen mij op deze wijze hunne bijdragen zullen doen toekomen.

Ds. J. H. HOUTZAGERS, Voorzitter.
Arnhem, Velperweg 88.

Voor Kinderen.

UIT HET OOSTEN.

VI.

De Vijgeboom.

»Waar zijn nu uw twijgen,
Wier keure van vijgen
Eens lafenis bood?"

Zoo wordt gezegd in het schoone lied, »de boomen Kanaäns«, dat vele lezers wel zullen kennen. Het antwoord op de vraag moet, helaas, luiden: verdwenen!

Maar zoo was het vroeger in Israels land niet. Toen was het boomenrijk en daartoe droegen het allermeest de vijgenboomen veel bij. Wijnstok en vijgenboom worden als 't ware saamgevoegd in de Schrift.

Als er gesproken wordt van een tijd, waarin vrede, rust en welvaart heerschen, dan heet het: »Een ieder zat onder zijn wijnstok en vijgeboom".

De vijgeboomen groeiden in het Joodsche land overal. Men trof ze in het wild aan, maar ook werden zij gekweekt en gaven sieraad en schaduw aan de wegen en stroomen langs welke zij geplant waren. In een warm land waar het maar op bepaalde tijden regende, was het van groot belang dat de boomen stonden in waterrijke streken. Dat leert ons ook recht verstaan de vergelijking van den vrome met zulk een boom, zooals die gevonden wordt in Ps. 1 vs. 2:

Want hij zal zijn gelijk een frissche boom,
In vetten grond geplant bij eenen stroom,
Die op zijn tijd met vruchten is beladen,
En sierlijk pronkt met onverwelkte bladen;
Hij groeit zelfs op in ramp en tegenspoed;
Het gaat hem wel; 't gelukt hem, wat hij doet.

De vijgeboom was niet alleen nuttig maar sierde ook het land. Hij kon twintig voet hoog worden, ja bij goede kweeking wel dertig. Daarbij had hij vele takken en twijgen met mooie, groote groene bladeren, die een verkwikkende schaduw gaven.

De vrucht zelf was zeer gezocht, en gelukkig gemakkelijk te verkrijgen. Wij hier in Nederland zien de vijgen zelden anders dan ingelegd in suiker. Zoo worden zij in het verre Oosten toebereid, en van daar naar Oost en West verzonden. Ze zien geel-bruin wijl het frissche sap verdroogd is.

Zulke gedroogde vijgen waren ook in Kanaän niet onbekend, en dienden tot voedsel. Men noemde de saamgepakte vruchten »klompen vijgen«, een benaming die de lezers zeker wel kennen.

De vijg, zooals hij van den boom geplukt wordt, ziet groen en is zoo groot als een peer. Versch gegeten is de vrucht heel sappig en natuurlijk minder zoet dan de ingelegde, maar werd toch veel gebruikt. Zulke versche vijgen komen bij ons alleen in de broeikassen voor. Ons land is te koud en heeft te weinig zon om vijgen te doen rijpen. Dat kan alleen in warmer streken zooals de landen rondom de Middellandsche Zee.

Nu heb ik wel eens iemand hooren zeggen: »Ik begrijp niet, dat men in het Oosten zoo op vijgen gesteld was, want het zijn toch waterige, flauwe vruchten en niet bijzonder zoet ook". Doch wie zoo spreekt, vergeet, dat er wel eenig onderscheid is tusschen de versche vijg uit onze broeikassen en de Oostersche die in de warme, vrije lucht rijpt. Maar daar komt nog iets bij.

Wij Nederlanders hebben in den regel geen gebrek aan water, ja soms te veel er van. In het Oosten is het juist andersom. In de Schrift lezen we dikwijls van droogte in het land, en wordt overvloed van water als een groote zegen beschouwd. In zulk een land, zijn nu saptijke vruchten hoog te schatten. Zij voorzien in de behoefte als er geen water is om te drinken, en geven verkoeling, lafenis en verkwikking, terwijl zij den dorst stillen.

Zulke vochtrijke vruchten groeien hier niet en zouden ook onnoodig zijn. De wijsheid des Heeren heeft ze gegeven, waar zij tot zegen kunnen wezen. En dat is niet gering.

In mijn jongen tijd kwam ik eens bij iemand, die juist een groote watermeloen ten geschenke ontvangen had uit de Levant. Dat zijn de landen rondom den Griekschen Archipel. Wij gingen toen de vrucht, een reusachtig groote, uit den kelder halen. Twee man waren noodig om haar te dragen. Toen het vrachtje aan de koffietafel werd opengesneden kwamen er verscheiden kannen water uit. Ik meen vijf. Ook was er veel sappig vruchtvleesch. Toch moesten allen erkennen, dat het water uit onze waterleiding frisscher en koeler was, en dat een sappige Hollandsche peer ons beter smaakte dan een Griekſche watermeloen. Maar wij begrepen ook welk een zegen zulke vruchten zijn in een dor, heet en waterloos land.

De vijg werd dan ook veel als voedsel gebruikt, en dat kon, wijl de vijgeboom wel driemaal in het jaar vruchten droeg; den eersten keer in Juni, dan had men de beste vijgen; de latere waren minder van gehalte. Natuurlijk waren er wel smakelijker spijzen, doch wie behoefte had kon althans gemakkelijk in zijn nood voorzien.

Maar niet alleen tot spijs diende de vijg, ook tot geneesmiddel gelijk ook nog thans bij ons. De lezer kent zeker wel uit den Bijbel het verhaal, dat ons spreekt van het gebruik van vijgen ter genezing. Zoo iets kwam meer voor. De vrucht van den wijnstok, de wijn, diende ter genezing van wonden; de olijf leverde kostelijke olie die ook door de geneesmeesters bij de zieken werd aangewend. 't Is haast onnoodig nog te zeggen, waar in de Schrift van olie en wijn wordt gesproken bij heeling van wonden.

Zoo was dan de vijg een vrucht die in geheel Palestina gevonden werd, en daar overal zeer gezocht was. Geen wonder dus, dat in de Schrift zoo vaak van vijgeboomen of van hun vrucht gesproken wordt. Reeds op de eerste bladzijden van het eerste boek des Bijbels komt de vijg voor. Helaas die eerste vermelding is tegelijk een droeve herinnering aan de eerste zonde onzer eerste voorouders Adam en Eva. Na de overtreding van des Heeren gebod maakten zij zich schorten van vijgebladeren, die daartoe uitnemend geschikt waren, om hun naaktheid te dekken. Vandaar dat wij nog soms voorwendsels of ontschuldigingen vijgebladeren noemen.

Wij zagen reeds vroeger, hoe de verspieders door Jozua uitgezonden naar Kanaän bij hun terugkeer van daar ook vruchten meebrachten. Tot deze behoorden ook de vijgen als bewijs van wat het land opbracht.

Heel den Bijbel door wordt van de vijg nu en dan gesproken, soms zinnebeeldig, soms naar werkelijkheid. Telkens blijkt, hoe groot de hoeveelheid van vijgen er moet geweest zijn.

In de laatste tijden van zijn verblijf in het Zuiden van Kanaän, kort vóór hij koning werd te Hebron, was David bekend geworden met een rijken veehouder, Nabal geheeten, wiens kudden hij beschermde. Toen nu Nabal eens een feest gaf, beloonde hij David met grooten ondank door te weigeren hem ook maar eenig deel in het feestmaal te geven. Maar de gevolgen bleven niet uit.

HOOGENBIRK.

Buitenland.

Frankrijk. Geen toenadering tot de Duitschers.

Het Duitsche comité van den wereldbond voor vriendschapsarbeid der kerken, ontving van het wereldcomité na den oorlog een uitnoodiging om de vergadering te Oud-Wassenaar bij den Haag bij te wonen, waarbij aan de Duitschers geen enkele voorwaarde werd gesteld. Duitschers hebben den wereldbond in de eerste dagen van Augustus van 1914 te Constans mede opgericht en in Augustus 1915 afgevaardigden naar Bern gezonden tot bespreking van practische vraagstukken, als de zorg voor gevangenen enz.

Te Bern waren allen die deel uitmaakten van den bond tegenwoordig, ook Engelschen en de toen nog neutrale Amerikannen, maar geen Franschen. In Frankrijk en België waren stemmen opgegaan dat men Duitschers niet zonder beding aan de conferentie te Oud-Wassenaar zou laten deelnemen, ofschoon het Amerikaansche, *Federal Council Bulletin* medegedeeld had, dat het Fransche en Belgische Comité tot „het zenden van afgevaardigden naar die vergadering besloten had, al was het bekend dat ook Duitsche vertegenwoordigers aanwezig zouden zijn".

Volgens de *Semaine Religieuse* heeft er in Nov. l.l. te Lyon een algemeene vergadering plaats gehad van het Fransche protestantisme, waarbij het bijwonen van vergaderingen tot herstel van den broederband na den oorlog, waar ook Duitschers tegenwoordig zijn, wordt afgekeurd, tenzij dezen berouw toonen en goed willen maken wat verdorven werd. In dien geest werd een motie van de heeren Elie Gounelle en Raoul Allier aangenomen

In een artikel van 17 Dec. over dit onderwerp vat *Evangile et Liberté* het te Lyon genomen besluit als volgt samen: „De houding die de algemeene vergadering van het Fransche protestantisme tegenover de pogingen tot verzoening met de Duitsche kerken aangenomen heeft, bewijst ten duidelijkste, dat het Fransche protestantisme van geen toenadering wil weten en ook de Duitschers niet wil toelaten tot het houden van conferenties, voordat de Duitsche Christenen berouw toonen en bereid zijn te herstellen wat bedorven werd".

Deze houding bedroeft ons. Als men meent dat de Duitsche Christenheid onboetvaardig is, laat men dan juist met hen saamkomen om hen tot datgene te brengen, wat men van hen verlangt. Het best zou zijn, als de Fransche Protestanten zelf met belijdenis van schuld voorgingen. Staan alle Kerken niet mede schuldig aan den wereldbrand? Hebben de apostelen geeischt dat Petrus eerst schuldbelijdenis zou doen over zijn verloochening, eer hij weer tot hun kring werd toegelaten?

N.-Amerika. Een aanslag op de conscientie.

N.-Amerika is het klassieke land van de vrijheid! Zoo werd er door velen over gedacht, die in Nederland in de voorgaande eeuw vervolgd werden om den wille van hunne belijdenis en die daarom een toevluchtsoord zochten in de nieuwe wereld. In Amerika zelf is men tot in den laatsten tijd zoo overtuigd, dat daar te lande de hoogste vrijheid genoten werd, dat men ten oorlog ging om de oude wereld met diezelfde vrijheid te zegenen. De leening die dit oorlogvoeren mogelijk moest maken, werd dan ook de „vrijheidsleening" betiteld. De Evangelist Billy Sunday besloot zelfs om zijn evangelisatiearbeid een tijd lang te staken, om te arbeiden voor het welslagen van de „vrijheidsleening". Althans hij heeft dit aan de regeering aangeboden.

Maar er wordt in Amerika een actie op touw gezet om de vrijheid op ergerlijke manier te belemmeren. Terwijl in Nederland de schoolstrijd tot resultaat verkreeg, dat de bijzondere scholen gelijk gesteld werden met de overheidsschool, wat de bijdragen uit de publieke kas betreft, zoo heeft men het er in den staat Michigan op gezet om het bijzonder onderwijs te vernietigen.

In het oosten van dien staat vindt men Wayne county. De voornaamste plaats in dit gewest is een vereeniging, welke zich *Wayne County Civic Association* noemt. *De* (Amerikaansche) *Wachter* schrijft hierover:

„En wat heeft die Wayne County Civic Association nu gedaan?

Volgens de staatswet van Michigan kan ieder die wil een amendement voorstellen op de Constitutie van den staat Michigan. En indien hij een voldoend aantal handteekeningen kan verkrijgen op zijn petitie of verzoekschrift, dan moet zulk een voorgesteld amendement aan de volksstemming onderworpen worden.

Welnu, de Wayne County Civic Association stelt voor dat er aan de Constitutie van den staat Michigan een amendement zal worden toegevoegd, 't welk in 't kort hierop neerkomt dat alle kinderen in den staat Michigan verplicht zullen zijn om tot hun 16de jaar naar de publieke school te gaan.

Ieder, de eenvoudigste, kan direct inzien dat aanneming van dit amendement gelijk staat met de vernietiging van al onze Christelijke lagere scholen in Michigan.

Doch daar zou het niet eens bij blijven.

Volgens de staatswet van Michigan moeten thans alle kinderen tot hun 16de jaar naar school gaan.

Doch die kinderen zijn op hun 12de, 18e, minstens op hun 14de jaar reeds door de lagere school. Allen moeten dus nog twee jaar, we zullen nu maar eens zeggen, naar de High School. Zij die op hun 12de jaar door de lagere school komen, moeten zelfs de geheele High School afloopen.

Het amendement komt dus hierop neer, dat het zich niet bepaalt tot de bijzondere lagere school, maar het strekt zich ook uit, tenminste tot op zekere hoogte, tot alle bijzondere scholen voor Middelbaar onderwijs; d. w. z. ook tot alle bijzondere High Schools, Academies, Preparatory Departments van College's of hoe men deze scholen voor middelbaar onderwijs ook noemen wil. Wordt dit amendement aangenomen, geen enkel kind in Michigan zou voordat het zijn 16de levensjaar voltooid heeft eenige soort van bijzondere school voor middelbaar onderwijs mogen bezoeken. In andere woorden, niet alleen onze Christelijke lagere scholen zijn daar mee gemoeid, maar ook onze Christelijke High School te Grand Rapids en het Seminary preparatory department aan Calvin College. Doch hetzelfde geldt natuurlijk ook van alle preparatory departments, van alle andere kerkelijke Colleges en van alle private Academies.

En nu is er geen kwestie van of het amendement zal aan de volksstemming onderworpen worden.

Reeds een en andermaal heeft de Wayne County Civic Association het geprobeerd. Maar tot dusverre schortte er telkens iets aan de wettigheid der petities.

Ditmaal is er echter geen twijfel aan of de zaak gaat door. Op de petitie staan een voldoend aantal van bona fide, dat is van geldige, handteekeningen. De petitie is reeds ingeleverd bij den secretaris van staat in Lansing. En dit najaar, op den 4den November van dit jaar, zal er in den staat Michigan over dit voorgestelde amendement moeten worden gestemd.

Er is dus in den staat Michigan een schoolstrijd ophanden.

We staan aan het begin van een strijd, waarbij het bestaan zelf van al onze scholen voor beide Christelijk lager en middelbaar onderwijs op het spel staat.

Stemt straks in November een meerderheid voor dit amendement, wordt dit amendement aangenomen, dan is het met onze Christelijke scholen in Michigan gedaan.

Dan worden onze Christen-ouders beroofd van het recht om hunne kinderen op te voeden overeenkomstig hunne doopsbelofte en de innigste begeerte van hun hart.

Gedaan is het dan in onzen goeden staat Michigan met de vrijheid van geweten en godsdienst.

Wanneer eenmaal onze godsdienstige vrijheid op schoolterrein met voeten is getreden, is er geen enkele logische reden denkbaar waarom ook straks niet onze godsdienstige vrijheid zal worden aangerand op kerkelijk gebied".

Het is te begrijpen dat onze Gereformeerde en Chr. Gereformeerde broeders in Amerika onder dit alles niet stil zitten. Zij hebben een groote beweging op touw gezet om deze voorgenomen, bij uitstek scherpe resolutie te keeren. Dat ook de Roomschen en allen die nog op Chr. religie prijs stellen, daarin hun bondgenooten zijn, spreekt van zelf. Het blijkt al meer, dat de beginselen van het Bolsjewisme ingang vinden. Volgens deze is de Christelijke religie de vijand die moet bestreden worden.

Voor het Kremlin te Moskou, het oude paleis der Czaren, waar thans Lenin troont, is in kolossale letters het opschrift uitgehouwen: „Godsdienst is opium voor het volk". De namen van de Civic Association in Michigan zijn van hetzelfde oordeel. Mocht het gelukken hun toeleg te verijdelen!

Gemengd Nieuws.

Voor de verweesde kinderen in de Balten. De predikant Ilgenstein uit Düsseldorf deed in de Duitsche bladen een oproeping voor weezen uit de Baltische provincien. Nadat de Duitsche troepen Baltenland hadden verlaten, kwamen de Bolsjewiki en woedden onder de achtergebleven Duitschers als beesten. Velen werden vermoord. Anderen naar het binnenland van Rusland weggesleept. Hunne kinderen, in een gelukkig tehuis geboren, zijn verlaten. Het zijn voor het grootste deel kinderen uit ambtenaars en predikantsgezinnen, of voortgesproten uit den geleerden en adelijken stand. Bijv. 3 kinderen van predikant B., 13, 12 en 7 jaar oud. Met zes andere predikanten was de vader in de gevangenis, tot de Baltische landweer tot bevrijding der gevangenen oprukte. Vóór dat de bevrijders aangekomen waren, hadden de Bolsjewiki de zeven predikanten doodgeschoten. Zes kinderen van N., gegoed man; de vader werd door de Bolsjewiki doodgeschoten, de moeder weggesleept. Vier kinderen van den dagbladredacteur Br., de vader kwam gedurende de heerschappij der Bolsjewiki om, de moeder is, zonder van geldmiddelen voorzien te zijn, gevlucht. Twee kinderen van den predikant B., 13 en 14 jaar oud, beide ouders leven nog, maar zij zijn zonder eenig middel van bestaan. Twee kinderen van C., 11 en 14 jaar oud; de vader was ambtenaar van de stad Riga, de moeder is, zonder van geld voorzien te zijn, gevlucht. Twee kinderen van S., 11 en 9 jaar oud, de ouders werden door de Bolsjewiki vermoord. Een zoon van den predikant Sch., de vader werd door de Bolsjewiki doodgeschoten; de moeder in het binnenland van Rusland De twee voogden, eveneens predikanten, zijn door de revolutionairen doodgeschoten. Wie wat voor deze kinderen offeren wil, kan zijn gaven zenden aan pastor Ilgenstein te Dusseldorff, van der Werffstraat 2.

De Bijbel en de hygiëne. De heer James Contlie, een bekend Engelsch geneesheer en specialiteit in tropische geneeskunde, hield een redevoering waarin gewaagd werd van hetgeen de gezondheidsleer te danken heeft aan de wetten van Mozes. Hij merkte daarbij het volgende op:

»Zes en twintig jaar geleden, toen ik doctor was te Hongkong, was er een liesgezwellen-epidemi. Vele doctoren zochten naar de oorzaak van deze plaag. Een predikant kwam tot hem en noodigde hem uit 1 Sam 6:4—6 te lezen, waarin beschreven is hoe vijf gouden spenen en drie gouden muizen (ratten) geofferd werden aan den God van Israël. »Dat is de oorzaak van de plaag, die ratten", sprak de predikant, en op deze aanwijsing gingen de medische autoriteiten aan het werk. De tropische geneeskunde kwam eerst 20 jaar geleden te hulp, maar als wij onzen Bijbel geraadpleegd hadden zouden wij er al lang te voren alles van geweten hebben. De wetenschappelijke onderzoekers dezer dagen, met hunne microscopen en handboeken, moeten den ouden wetgever gelijk geven. Tot hiertoe hebben wij getracht, de ziekte te genezen inplaats, gelijk Mozes deed, die te voorkomen."

Een nieuwe Messias? In de *Bayer. Staatsanzeiger* No. 8 richt zich een nieuwe Messias, die zich Häussler noemt en in Bönnigheim (Württemberg) woont, tot de »menschheid" en noodigt allen uit, die in hem zien Hem »die komen zou", op 27 Jan. te 6½ ure in de feestzaal der Liederhall te Stuttgart, aan zijn voeten te gaan zitten. Hij zegt: »Ik breng u geen religie, ik breng u alleen datgene, wat ik zelf ben. Ik ben de waarheid en de daad en de weg, het leven en de opstanding en de nieuwe tijd. Ik ben ook de alpha en de omega, het begin en het einde", enz.

Is het Godslastering die in deze woorden uitgesproken wordt? Of zijn zij een openbaring van geesteskrankheid?

De entree voor de Messiasvoordracht kostte 2, 10, 30, 50 Mark; dat is nu niet bepaald goedkoop. Maar als het doel van het optreden van Häussler niet is om met het heilige te spotten, dan zal hij nog wel volgers vinden. Ook in Nederland zijn er geweest die in eene vrouw den anderen trooster gezien hebben, en wellicht nog zien, die door den Heere Jezus gezonden werd om Zijn plaats op aarde in te nemen. In Duitschland, dat zulk een vreeselijken tijd doorleeft, staan de menschen meer dan vroeger bloot aan geestelijke overspanning.

WINCKEL.

Officieele Berichten.

Vrije Universiteit.

Men schrijft ons:

De Vereeniging heeft in de vorige week een goede week gehad.

Het aantal Hoogleeraren werd met een vermeerderd. Het »gezin" werd grooter en het behoeft niet veel woorden om duidelijk te maken, dat de financieele zorgen daardoor vermeerderen.

Toch worden deze zorgen met blijdschap gedragen. De Vereeniging is er voor de Universiteit en het is nog beter dat er gebrek is aan geld, dan aan hoogleeraren.

Gelukkig behoeft over vermeerdering van inkomsten niet geklaagd.

De contributien nemen nog steeds toe.

Evenwel men bedenke toch, dat zelfs bij een vooruitgang van *f* 100 per week, het tekort van 1919 nog niet is gedekt, zoodat de uitgaven voor den nieuwen hoogleeraar nog niet zijn gevonden.

Gelukkig zijn er nog broeders die behalve hunne contributie nog door extra bijdragen de inkomsten verhoogen.

Eerst werd een dankoffer ontvangen van *f* 1000 van een broeder die zijn 25-jarig huwelijksfeest vierde, en door Ds J. D. v. d. Munnik te Leeuwarden werd *f* 100 bezorgd van een beweldadigd echtpaar. De dankofferen zijn dus nog niet afgeschaft.

Te meer worden zulke gaven gewaardeerd, wanneer het van zulke broeders komt die geregeld hunne contributie-verplichting tegenover de Vereeniging getrouw nakomen.

Eerstgenoemde broeder toch is van 1895 af lid, heeft zoodra de Medische faculteit haren arbeid begon, zijne bijdragen daarvoor verhoogd en bleef ook bij de laatste verhooging niet achter.

Zoo ook kan er in den volsten zin des woords sprake zijn van een dankoffer.

Wanneer de verplichte bijdragen zijn betaald, dan komen de vrijwillige giften aan de beurt. En het behoeft geen betoog, dat zulke giften met grooten dank worden aanvaard.

Vrijwillige giften. Aan allen die hun blijdschap willen betoonen wordt een schoone gelegenheid geboden.

De regelingscommissie voor de aanstaande jaarvergadering geeft een uitstekend middel aan de hand.

Zij toch heeft eene circulaire gezonden aan alle kerken om een collecte te houden voor de aanstaande jaarvergadering, en de som dezer collecten op dien dag ter hand te stellen aan H.H. Directeuren.

Dat men dit jaar zich niet, als voorheen, alleen tot de kerken in de provincie waar de samenkomst gehouden wordt, gericht heeft, maar tot alle kerken dit verzoek richt, heeft een goede reden.

In 1920 zal de 40ste jaarvergadering gehouden worden en daarom meende de regelingscommissie, dat het geheele land in staat moest worden gesteld om een blijk van belangstelling te geven.

Moge de feestgave zoo groot zijn, dat het tekort dat nu wordt verwacht, in een, zij het dan klein, batig saldo wordt omgezet.

De Raad der Gereform. Kerk te Helder doet mededeeling van het volgend schrijven, door hem aan de Gener. Syn. gericht, in de hoop, dat tal van Kerkeraden zich met hetzelfde verzoek tot de in Leeuwarden te houden Synode zullen wenden.

Aan de Gener. Syn. van de Geref. Kerken in Nederland.

Weleerw. en Eerw. Broeders,

De Raad van de Gereformeerde Kerk te Helder, overwegende, dat de tegenwoordige regeling naar art. 13 Utr. K.O. zijns inziens is:

a. onbillijk, wijl alleen de Kerk, aan welke de Dien. des Woords verbonden was bij zijn emeriteering, aansprakelijk gesteld wordt voor de verzorging van zijn nooddruft, alsmede die van de weduwen en weezen,

b. niet in 't belang van de Dienaren des W. zelve met hun weduwen en weezen, dewijl de in deze dure tijden toch zooseer noodige verhooging der pensioenen, enz. niet afdoende kan worden verstrekt, zonder dat daardoor de last, die nu reeds op tal van Kerken drukt, dan nog aanmerkelijk verzwaard zou worden,

c. niet bevorderlijk aan het geestelijk welzijn der Kerken, derwijl zij oorzaak is, dat menige Kerk bezwaar maakt tegen het beroepen van een Dienaar des Woords, die den leeftijd van ongev. 50 jaar heeft bereikt,

verzoekt de Gen. Syn. een regeling te treffen in dezen geest, dat het benoodigde bedrag telken jare van de Partic. Synodes, classes en kerken wordt gevraagd volgens een billijk quotum, tengevolge waarvan de lasten èn over de verschillende kerken èn over de opeenvolgende jaren gelijkmatig verdeeld zouden worden.

Met toebidding van de leiding des Heiligen Geestes in uw gewichtigen arbeid.

Namens de Kerken voorn.
(w.g.) B. VAN DER WERFF. praes.
(w.g.) R. JONGKEES, Scriba.